

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Poelestraat 9

Status: beeldbepalend.

Periode: veldwerk 3-6-2003

Onderzocht door: T. Tel en F. van der Waard (veldwerk); H. Wierts (archieffonderzoek).

Auteur: F. van der Waard

Datum: Versie Februari 2005, toevoeging afbeeldingen 20 april 2007

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen. De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieur-afwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek van de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouw dossier van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

SITUERING/STRUCTUUR

Het pand staat aan de zuidzijde van de Poelestraat op een smal niet al te diep (ca. 17 m) perceel. Rechts bevindt zich een steeg die overbouwd is door de rechterbuurman Poelestraat 7. Links is een mandelige muur waarin nr 11 heeft gebalkt.

Het langgerekt rechthoekige pand (ca. 7x15m) heeft 2,5 bouwlagen met een zadeldak met voorschild en topgevel achter. Het is vroeger (gedeeltelijk?) onderkelderd geweest. Het dak is bedekt met moderne sneldekkerpannen.

Achter het huis is een smalle tweelaags uitbouw met een plat dak.

Op het achterterrein is een vierkante houten? put aangetroffen waarin een loden buis zit.

BOUWGESCHIEDENIS

De kern van het huidige pand is mogelijk in de 14de eeuw gebouwd gezien de lagenmaat, het kettingverband en de zwaarte van de zijmuren en de aanwezigheid van een uit een stuk gesmeed anker. Het huis was een tweelaags gebouw met een kelder. Deze kelder was zeer waarschijnlijk voorzien van een onderslagbalk op standvinken met sloffen. Een van de sloffen is bij een verbouwing in een latere middenmuur van de kelder teruggevonden. Vermoedelijk heeft de oorspronkelijke stookplaats van de zaal zich in de rechter zijmuur bevonden daar de latere gang (binnenshuis) in de vroege 20ste eeuw aan de linkerkant zat.

Het achterste deel (mogelijk ook de gehele kelder) van de kelder werd mogelijk in de 16de of 17de eeuw voorzien van twee gedrukte tongewelven, waarbij de onderslagbalk verdween en vervangen werd door een steens middenmuur in de lengterichting van het huis.

Uitsnede uit de kaart van Haubois uit omstreeks 1643 met een deel van de bebouwing ten zuiden van de Poelestraat. Het noorden op deze kaart is links. Poelestraat 9 is het eerste huis met het dak haaks op de straat achter het langgerekte hoekhuis met de Oosterstraat.

De kadastrale kaart uit omstreeks 1830 met daarop aangegeven de moderne huisnummering.

Aan het eind van de 18de of in de vroege 19de eeuw is de voorgevel gemoderniseerd. De oude gevel werd in een lijstgevel veranderd en van houten vensters en een blokpleister voorzien.

Aan het eind van de 19de eeuw is de huidige smalle achterbouw tot stand gekomen.

In 1929 werd het pand op de gemeentelijke riolering aangesloten. Op de opmeting die toen gemaakt werd is te zien dat de deur naar de bovenverdieping links zat en de deur naar de winkel zich bevond in het midden van de rest van de pui. De gang aan de linkerkant van het huis was toen in wezen nog intact.

Naast de gang bevonden zich drie vertrekken achter elkaar.

In 1937 werd het voorste twee derde deel van de kelder verlaagd, zodat de winkelvloer min of meer gelijkstraats kwam te liggen. Er kwam tevens een moderne winkelpui met een portiek aan de linkerkant waarin de deur naar de bovenwoning en de deur naar de winkel.

In 1949-1951 werd in het achterste deel van de vroegere gang een WC aangelegd.

Aan het eind van de 20ste eeuw zijn de tongewelven in het resterende achterste deel van de kelder gesloopt om zo in de hele winkel het zelfde niveau te verkrijgen. Op de verdieping werden appartementen gerealiseerd en de kap is geheel vernieuwd inclusief het bovenste gedeelte van de achtergevel.

BESCHRIJVING

Gevels

De voorgevel is een gepleisterde lijstgevel van twee bouwlagen met mezzanino en drie traveeën breed. Het is opvallend dat de linker penant van de gevel veel smaller is dan de rechterpenant. Dit is te verklaren door de dikke zijmuren van het pand, waarvan de linkermuur gedeeltelijk door de voorgevel van de buurman bedekt wordt.

De begane grond bestaat uit een moderne pui met een portiek aan de linkerkant waarin zich de deur naar de winkel bevindt.

Boven de begane grond is de gevel geheel voorzien van een blokpleister met imitatiefrijnslag. Op de verdieping bevinden zich drie zesruitschuifvensters met kwarthol geprofileerde kozijnen. Op de brede middenstijlen zijn profiellatjes aangebracht. Het middelste venster is recent vernieuwd. Boven de verdiepingsvensters bevinden zich twee oude ankers.

De mezzaninovensters zijn tweedelige vensters met middenroede waarop een geprofileerd lijstje is aangebracht. Deze vensters zijn omgebouwd tot draairamen.

De gevel wordt afgesloten door een rechte eenvoudige kroonlijst.

De huidige vormgeving van de gevel zou, afgezien van de onderpui, uit het einde van 18de of de vroege 19de eeuw kunnen stammen. Gezien de aanwezigheid van pleister en de twee ankers is het waarschijnlijk dat ook oudere bouwsubstantie nog aanwezig is.

De westgevel met venster op de verdieping.

De westelijke (rechter) zijgevel is tweelaagse langsgewel. Het voorste deel van de minstens 48 cm dikke muur is over een lengte van 7,45 meter overbouwd door de buurman, zodat hier de verdieping van de zijgevel niet gezien kan worden. Het onderste gedeelte dat vanuit de steeg waargenomen kan worden is van een cementpleister voorzien, zodat er weinig waargenomen kan worden. Wel is te zien dat dit gedeelte van de gevel een stuk naar binnen toe is weggekapt of naar binnen springt. Aan de binnenkant van de muur bevond zich op dat punt ook een sprong (vroeger ca. 22 cm inclusief betimmering). In de overbouwde gang zijn als overspanning hergebruikte stukken hout gebruikt, waaronder een stuk eikenhout dat vermoedelijk een dakspoor is geweest.

De rest van de gevel is niet gepleisterd en is met grote bakstenen (tienlagenmaat 92cm; baksteenmaat 29,5-31,5x15-16x7,5-8,5cm) deels in kettingverband opgetrokken dat mogelijk uit de late 13de of 14de eeuw dateert.

Achteraan de gevel -op ca. 13,5 meter uit de voorgevel- bevindt zich een dichtgezet keldervenster met eiken latei (De linkerhelft is verdwenen).

Op begane grond niveau bevindt zich achter de overbouwning een groot dichtgezet venster, waarvan de rechterbovenhoek van het kozijn bewaard is gebleven. Iets verder naar achteren bevindt zich een grote plaat, waarachter vermoedelijk een deur zit die daarmee is afgedekt.

Van de balklaag boven de begane grond is een rij ankers zichtbaar, waaruit blijkt dat het om een enkelvoudige balklaag gaat. Vlak boven het een na achterste anker bevinden zich enige stenen op hun kant, hetgeen mogelijk als een balkgat geïnterpreteerd moet worden. Wellicht heeft de balklaag ooit iets hoger gezeten dan tegenwoordig. Het laatste anker is uit één stuk gesmeed en zal derhalve een oud anker zijn dat gelijktijdig kan zijn met het oude metselwerk.

Op verdieping bevinden zich twee in aanleg mogelijk 18de-eeuwse schuifvensters met geprofileerde kozijnen. Het achterste venster heeft onder een roederamen met een 3x3 ruitenverdeling en boven een 2x3 ruitenverdeling. De roeden zijn aan de binnenzijde geprofileerd.

Het voorste venster is later vernieuwd en heeft een profilering die mogelijk uit de jaren 20 van de 20ste eeuw stamt. Het bovenlicht ervan is vernieuwd.

De zuidwestelijke achterhoek van het gebouw is verstevigd met grote 19de-eeuwse ankers.

De achtergevel met middeleeuws muurwerk.

De oostelijke (linker) zijgevel is mandelig met Poelestraat 11 en derhalve niet toegankelijk. Mogelijk is dit een oude muur die van oudsher bij Poelestraat 9 hoort en waarin de buurman heeft ingebalkt.

De achtergevel is een topgevel waarvan de top recentelijk gesloopt en vervangen is. Overigens is de ca. 60 cm dikke gevel deels gepleisterd en deels in schoon werk opgetrokken. In dit muurwerk bevinden zich nog restanten van de oorspronkelijke gevel. Dit muurwerk vertoont een tienlagenmaat van 98,5; steenmaat bedraagt 29-30x14-16x8-9cm.

In de achtergevel bevindt zich een dichtgezet segmentboogvormig keldervenster waarvoor een koekoek is aangelegd.

Op de gepleisterde begane grond bevindt zich een dichtgezet breed getoogd venster met rechts ervan een WC-raampje.

Op de verdieping bevindt zich een breed 19de-eeuws getoogd kozijn (van een zelfde model als het venster eronder) met driedelig bovenlicht, waarin een nieuw kozijn met klapramen.

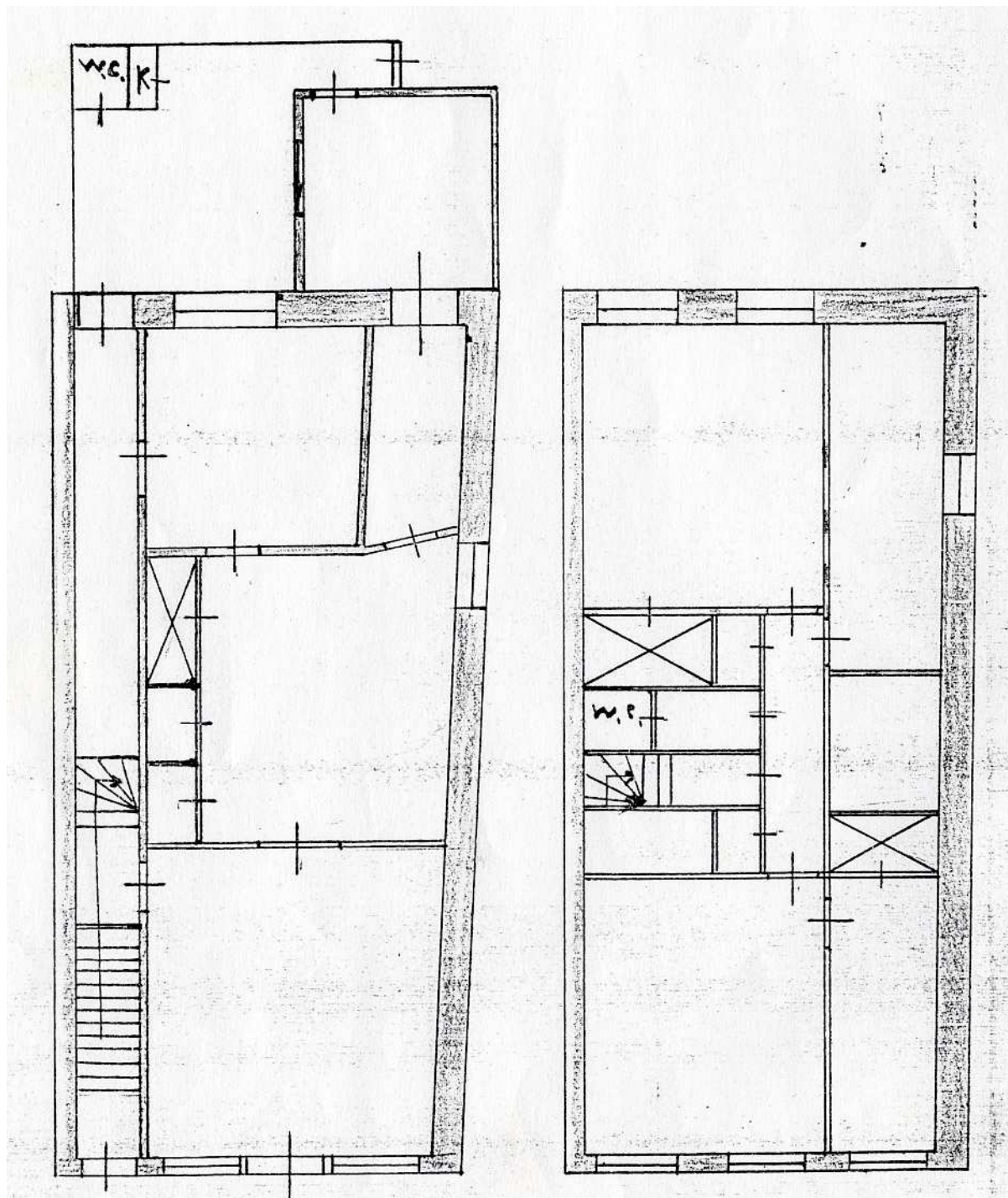
beschrijving per bouwlaag

Het voorste twee derde deel van de kelder is in 1937 afgetopt en het achterste gedeelte is aan het einde van de 20ste eeuw gesloopt. Dit gedeelte had twee tongewelven op een middenmuur. In deze middenmuur bevond zich een eiken slof van een vóór de aanleg van de middenmuur bestaand hebbende standvink met slof en onderslagbalk. Vermoedelijk is de kelder thans dichtgegooid, maar zijn de dragende muren ervan nog wel aanwezig en zijn hier mogelijk nog bouwsporen in te vinden.

De begane grond dient als winkelruimte en heeft een recente indeling. Deze is geheel afgetimmerd en van verlaagde plafonds en voorzetwanden voorzien. Het is mogelijk dat de begane grond overdekt is door een enkelvoudige eiken balklaag. De ankers in de rechterzijgevel suggereren in ieder geval een oude enkelvoudige balklaag.

Achteraan in de rechtermuur is bij een vroegere waarneming een nis aangetroffen die door een halve koepel overdekt was en die van oude pleisters en verflagen voorzien was.

Op de eerste verdieping beslaat de voorkamer de hele breedte van het huis en bezit aan de linkerkant (oostzijde) een afgetimmerde haard. In het midden van het huis bevindt zich aan de linkerkant een nieuwe trap naar de zolder. Dit is vermoedelijk wel een oude plek voor de trap. Overigens dateert de gehele indeling uit recente tijd.

Plattegrondtekeningen van de begane grond (links) en de verdieping in 1929, bestaande toestand.

kapconstructie

De kap is recentelijk geheel nieuw opgetrokken.

de uitbouw

In de uitbouw aan de achterzijde is de trap naar de verdieping gesitueerd. In de achtergevel van de uitbouw bevindt zich een moderne deur met een 19de-eeuws kozijn met duivejagerprofilering en natuurstenen neuten.

De linker (oostelijke) zijmuur heeft op de begane grond een zesruitsschuifvenster met geprofileerd kozijn en rollaag erboven. Daarboven bevindt zich op de verdieping een zelfde soort kozijn. Dit is echter omgebouwd, doordat de roeden eruit gehaald zijn.

De uitbouw is in halfsteensverband in kalkspecie gemetseld en voorzien van 2 mogelijk 19de-eeuwse ankers. De muren van de 19de-eeuwse verdieping zijn deels vernieuwd.

WAARDESTELLING

Het pand heeft positieve monumentwaarden, aangezien het zich in massa en architectuur goed voegt in het straatbeeld van de Poelestraat.

De zijmuren zijn van hoge monumentwaarde aangezien er veel oorspronkelijke mogelijk 14de-eeuwse bouws substantie en bouwsporen bewaard zijn. Dit geldt met name voor de nis in de rechtermuur waarvan ook de pleister- verflagen hoge monumentwaarde hebben. De ankers (met name het anker uit één stuk), de rest van de eiken latei van een keldervenster en de twee 18de- of 19de-eeuwse vensters op de verdieping met name de achterste met 15 ruitjes hebben bouwhistorische waarde.

Ook het onderste deel van de achtergevel heeft monumentwaarde gezien de aanwezigheid van oorspronkelijke bouws substantie en bouwsporen. De voorgevel heeft boven de moderne pui monumentwaarde. Het muurwerk van de voorgevel heeft mogelijk oorspronkelijke bouws substantie bewaard en kan daarmee hoge monumentwaarde hebben. Ook de houten vensters, de blokpleister, de kroonlijst en de ankers hebben monumentwaarde. De balklaag boven de begane grond is waarschijnlijk van oude datum en is dan bouwhistorisch waardevol.

Ook eventuele resten van de kelder zijn bouwhistorisch waardevol.

De indeling van de verdieping en nieuwe kap hebben indifferente monumentwaarden.

De put op het achterterrein heeft belangrijke monumentwaarde.

AANBEVELINGEN

Als het muurwerk en de balklaag boven de begane grond bij verbouwingen bloot komen is het van belang om dat nader in kaart te brengen. Het muurwerk en de nis verdienen mogelijk nadere bescherming.

Uittreksel uit het bouwdoossier van de dienst RO/EZ van de gemeente Groningen

Adres : **Poelestraat 9**

Bouwdoosiernummer : B 14347

1929

Het pand wordt aangesloten op het gemeentelijk riool.

1937

Er wordt een vergunning verleend voor het wijzigen van de winkelpui. Daarnaast mogen de vloeren van de bestaande winkel worden verlaagd. Het werk wordt nog hetzelfde jaar voltooid.

1949

Er wordt een vergunning verleend voor het aanleggen van paskamers en een wc. De architect is L. van der Zee. Het werk wordt in 1951 voltooid.

1964

Er wordt een vergunning verstrekt voor het aanbrengen van lichtreclame.

1973

Ibidem.

1982

Ibidem.